

Kirkegården i en konkurrencesituation

Af Jens Zorn Thorsen

Kirkegårdsleder i Vejle

Kirkegårdene oplever i disse år nye trends i begravelseskulturen som spredning over havet og begravelse i skovområder. Nye former for selviscenesættelse af det kendte begravelsesritual uden for kirkegårdene, trends som er kommet for at blive en væsentlig del af de kendte begravelsesformer på kirkegårdene.

Trenden begyndte for ca. 50 år siden og måske endda længe før, da de første urner for alvor dukkede op på kirkegårdene, fordi kremering blev et seriøst alternativ til kistebegravelse. Kremeringen gav samtidig flere muligheder for iscenesættelse af begravelsen som for eksempel askespredningen, mens det i andre lande er muligt at få smeltet en del af sin aske i smykker (USA), eller urnen kan hjemtages eller spredes på jorden på kirkegården eller spredes i en fællesgrav i en bygning (Norge, Sverige, Finland).

Som supplement til de traditionelle kistegravsteder, som havde været fremherskende i årtier, ja i hele 1800-tallet, og de relativt almindelige familiegravsteder på landet, ser vi en udvikling hen imod et bevidst ønske om anonym begravelse i et område, som var og fortsat almindeligvis er et græsareal med få træer og en fælles blomsterplads.

”Jeg ønsker ikke at ligge min familie til last” er den hyppigst anvendte og ufravigelige begrundelse, der anvendes af den døende som begrundelse for valget.

Den ændrede begravelseskultur var begyndelsen til enden for den velkendte kistebegravelsestradition. Som dog langt tidligere herhjemme var en helt anden. Vikingerne byggede bl.a. gravhøje og brændte deres døde på ligbål.

Askespredning over åbent hav.
Foto: Henrik Winther.

Børnegrav, Bispebjerg Kirkegård. Foto: Jens Zorn Thorsen.

Kremeringsprocenten var 83,9 % i 2018 og har været jævnt stigende siden 2001, hvorfor vi kan forvente en fortsat stigning, der indtil videre vil bidrage til det i forvejen kendte billede af kirkegårdene de fleste steder i Danmark. Kirkegårde, hvor afdelingerne for urnegravsteder i stigende grad dominerer kirkegårdsplanen og samtidig er det rum, hvor der sker en udvikling i den individuelle sorgbearbejdelse, som eksempelvis ses ved anvendelsen af et stigende antal mindeeffekter på gravstederne, der illustrerer historien om den afdødes liv, interesser og betydning for familien.

En af de nye trends, der i øjeblikket er i kraftig vækst, er askespredning over åbent hav. Den nuværende lov, lovændringen fra 2007, letter askespredning over åbent hav, idet der ikke længere skal søges om tilladelse.

Kirkeministeriets vejledning anfører på sin hjemmeside om askespredning, at den afdødes aske kan blive spredt over åbent hav, hvis afdøde skriftligt har tilkendegivet et ønske om det. På borger.dk findes en blanket "Spredning af aske over åbent hav", som efter at den er udfyldt og printet ud lægges underskrevet sammen med de personlige papirer, som de efterladte får brug for. Det er også muligt at tilkendegive sit ønske om askespredning på almindeligt papir, med oplysninger om navn, adresse og cpr. nr. samt datering og underskrift.

Kravet om, at afdøde selv skriftligt skal have erklæret et ønske om, at asken skal spredes over åbent hav, kan fraviges, hvis der ikke er tvivl om, at det var afdødes ønske. Det er begravelsesmyndigheden, der træffer afgørelse om, hvorvidt kravet om skriftlighed kan fraviges. Askespredningen skal foregå over åbent vand, det vil sige over havet eller over større fjorde eller bugter. Det er ikke tilladt at sprede asken over en sø. Det er de efterladte, som skal sørge for at få asken spredt, og spredningen af asken skal foregå på en måde, der ikke vækker opsigt. Det er heller ikke tilladt at sænke urnen med aske i havet.

I lovændringen er der også åbnet op for, at kommunerne efter ansøgning og tilladelse fra Kirkeministeriet kan anlægge begravelsespladser til urnenedsættelser, blandt andet i skove, uden at der stilles krav om opførelse af begravelseskapel.

Forandringerne er uden tvivl opstået som følge af en kombination af flere begivenheder, som har forstærket den igangværende udvikling.

Prisstigninger på samtlige kirkegårdsydelse i 2007 og årene fremover har været tungen på vægtskålen, der definitivt tog livet af de første af de ældste familiegravsteder, hvor de efterlevende på grund af for høje udgifter til vedligeholdelse har valgt at sløjfe gravstedet, efter at det har været i familiens eje i flere årtier. Netop den gruppe kunder, som har oplevet en tid uden de store prisstigninger og en tid med et udpræget højt serviceniveau, har følt sig snydt, hvorimod helt nye kunder fra begyndelsen har haft forståelse for det nødvendige, i at priserne dækkede over udgifter, der kunne spores tilbage til konkrete ydelser som renholdelse, grandækning o. lign., som ikke er dækket af kirkeskatten. Konsekvensen af prisniveauet på vedligeholdelsen af et individuelt gravsted har øget søgningen til fællesarealerne for anonyme begravelse og fællesarealer med billige monumenter i plænerne og på askespredninger over åbent vand og skovbegravelser, hvor der ikke er tilknyttet monumenter.

Der er samtidig en øget interesse for naturen, som i tidens ånd fokuserer på diversitet og økologi. Her ser de fleste kirkegården som et naturligt sted at være bevidst om en kirkegårdskultur, der også respekterer naturens behov, og hvor det er oplagt, at drift og vedligeholdelse af gravsteder og fællesarealer sker uden brug af gift og med respekt for alt levende og artsdiversiteten. Skovkirkegårdene er et godt eksempel

Bistader på Ribe Ny Kirkegård. Foto: Jens Zorn Thorsen.

på det. Der er ligeledes eksempler på afdelinger, hvor græsset får lov til at blive højt, og hvor der indpodes vilde blomster fra den danske flora. Tiltag som disse er en forudsætning for andre initiativer for at øge biodiversiteten som udsættelse af bistader og opsætning af redekasser. Og her falder askespredningen over åbent hav naturligvis ind i et ønske om mere naturpræg i al evighed.

I den anden ende af begravelsesritualet ser vi flere og flere borgerlige begravelser, der i sagens natur ikke afvikles i kirkerne, men i kapeller eller i det fri. Der er dermed sat nye grænser for begravelsesritualets afvikling, idet der her søges mod en løsning, der har færrest mulige religiøse symboler i ritualet og i omgivelserne. Ingen kors, ingen hække, ingen gravsten etc. Det sublime ligger her i enkeltheden forankret i en begravelse i den vilde natur.

Familiemønsteret er ændret. Vi lever mere spredt og bliver oftere skilt og samlet i nye familier. Ændringen er en udfordring for den gamle begravelseskultur, som vi har kendt den, og som afspejles i gamle familiegravsteder, som blev passet af familien selv gennem generationer, og som også gav familien status i lokalsamfundet. Det er i dag stort set umuligt at forvente, at et gravsted skal kunne passes af den samme familie igennem flere generationer, da de fysisk befinder sig for langt væk og dermed skal købe sig til vedligeholdelse hos kirkegården. En investering, som kun er forbeholdt de vel-

Færre familiegrave på bykirkegård. Foto: John Skodsborg, 2018.

stillede eller familier, som har midler fra et dødsbo. Også her finder de efterladte vej til at sprede asken ud over havet.

Der er en stigning i særlige forhold relateret til uenigheder i familien som en følge af ægteskaber med børn fra flere forhold, som vanskeliggør beslutningsprocesserne omkring valg af gravsted. Valget er ligetil, hvis afdøde har skrevet sin sidste vilje, men der kan i kølvandet på det opstå krav og ønsker fra nogle i familien, som slutteligt ender med den uigenkaldelige spredning over havet.

I 1990 var der 100 askespredninger ifølge Kirkeministeriet. Danske Krematoriernes Landsforening oplyser, at man har beregnet sig frem til, at antallet af askespredninger i 2018 var 4379 eller 9,5 % af alle kremeringer. En klar jævn stigning fra få til en del og måske bliver det til mange i fremtiden, hvis tendensen fortsætter med samme takt.

Men det er ikke alene havet, der oplever mødet med asken, det er også skoven og andre ejendomme uden for kirkegårdsdiget, som modtager aske fra mennesker til nedgravning imellem træer og i lysninger. Menighedsrådene har indflydelse på kirkegårdskulturens udvikling. Langt de fleste danske kirkesogne opstod i middelalderen, og deres grænser blev sjældent ændret. I 1841 indførtes sogneforstanderskaber, hvor sognepræst, store jordbesiddere og valgte medlemmer fik et lokalt ansvar for forvaltning af skole-, fattig- og vejevæsen, og i 1868 trådte en ny landkommunallov i kraft. Med den erstattedes sogneforstanderskabet af et sogneråd.

Med få undtagelser udgjorde kirkesognene på landet frem til kommunalreformen i 1970 normalt også en selvstændig kommune (sognekommune), idet dog mange kommuner bestod af to eller tre sogne. Endnu i dag følger kommunegrænser og skoledistrikter på landet oftest sognegrænserne. Sogneinddelingen er således flere hundrede år gammel, men efterhånden som der er bygget nye kirker, er der også blevet oprettet nye sogne. Sognene varierer meget i størrelse. I godt 100 sogne er der således færre end 200 indbyggere, mens der i knap 100 sogne er flere end 10.000 indbyggere. Som hovedregel er der et menighedsråd i hvert sogn. To eller flere sogne kan dog beslutte at have fælles menighedsråd. Derfor er antallet af menighedsråd for tiden 1.919.

Et menighedsråd består af mellem fem og femten valgte medlemmer samt sognets præst(er). Antallet af valgte medlemmer afhænger af antallet af folkekirkemedlemmer i sognet.

Det etablerede netværk samler og legitimerer en del af udviklingen i folkekirken, hvor menighedsrådene er centrale aktører som selvstændige enheder med egne mål og virksomhedsplaner, og økonomisk er menighedsrådenes indtægter fra gravstedskapitalerne ikke tilstrækkelige til, at de kan vedligeholde deres ejendomme og udføre deres sognearbejde, hvorfor de er afhængige af udefra kommende midler fra folkekirkemedlemmernes kirkeskatteindbetalinger på ca. 80 %. Menighedsrådenes ressourcer er derudover deres egen arbejdskraft, ejendomme og kirkegårdenes kapitalafkast, og de er under tilsyn af områdets provstiudvalg, hvorfra de skal have tilladelse til alle ændringer af bestående bygningsforhold og kirkelige initiativer i øvrigt. Hertil kommer, at deres egne gravstedskapitaler administreres af stifternes fælleskapitalforvaltning, at stiftet vejleder menighedsrådene med juridisk bistand i overordnede opgaver, samt at Kirkeministeriets embedsmænd formulerer den lovgivning, som menighedsrådene skal rette sig efter på kirkeministerens beslutning.

Konklusion

Kirkegårdenes position i den aktuelle konkurrencesituation er ikke indlysende, men der er klare tendenser. Der er et stigende og markant antal borgere, som vælger at lade deres aske blive strøet ud over det åbne vand, og et flertal af efterladte lever med handlingen uden behov for et fysisk mindested på kirkegården.

Andre benytter sig af et stigende antal tilbud om begravelse i en privat skov for at komme tæt på naturen og væk fra de religiøse symboler på kirkegårdene. Det er dog langt fra alle steder, det er tilladt at mindes de døde med blomster og krammedyr, hvorfor sorgbearbejdelsen stiller de efterladte i en ny og måske uventet situation. På de fleste kirkegårde har de efterladte, inden for kirkegårdsregulativets rammer, lov til at udfolde deres behov for sorgbearbejdelse i vid udstrækning og er samtidig en del af et fællesskab og en serviceorganisation, der står til rådighed for de efterladte med råd og vejledning.

Lovgivningen er åben og tillader begravelse uden for kirkegårdsdiget for dem, der ønsker det og har råd til det, da prisen er noget højere end på kirkegårdene, som drives for skattemidler og kundernes indbetalinger med pristilbud i alle

kategorier. Kirkegårdene er derfor en begravelsesplads *for alle* og tilgodeser alles ønsker og præferencer og har derfor pligt til at være på forkant med udviklingen gennem lokale og nationale initiativer og rådgivernes kreativitet, alt sammen bistået af en lovgivning i sync med tidens trend.

Referencer

Skovbegravelser:

<https://skovbegravelse.nu/skovoversigt/stensballegaard-skov/traeer-og-priser/>
den 30/8 2019

Askespredning:

<http://www.km.dk/borgerinformation/doedsfald/askespredning/>
den 15/8 2019

Kirkegårdsvalg:

<http://www.km.dk/borgerinformation/doedsfald/kirkegaardsvalg/>
den 15/8 2019